

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕРИФРАЗ У МОВІ СУЧАСНИХ ЗМІ

Сучасне суспільство неможливо уявити без преси, яка є своєрідним інформатором, що подає відомості про найрізноманітніші події внутрішнього та зовнішнього життя країни, активно реагує на суспільні процеси й віддзеркалює їх. ЗМІ здатні швидко і майже тотально охоплювати найширші аудиторії, що дає їм змогу формувати суспільну думку, визначати духовні цінності. Крім того, періодичні видання відіграють важливу роль у стилістичному збагаченні й нормуванні літературної мови, зокрема її лексичного складу.

Публіцистичний стиль реагує на зміни у суспільному житті, впливає на формування громадської думки за допомогою слів-понять (перифрази, гра слів, жаргонізми, фразеологізми тощо). Останнім часом в цьому жанрі все виразніше виступає тенденція до використання експресивно-емоційних засобів мови, одним з яких є перифраза — описовий зворот мови, за допомогою якого зміст слова передається не прямо, а через характерні ознаки [1, с. 76].

Таке ж визначення, але більш детальне, дає професор О. Пономарів: «Перифраза — описовий зворот, за допомогою якого явище, предмет, особа, реалія називається не прямо, а описово, через характерні їх риси. [2, с. 148]. Аналізуючи ці визначення, доходимо висновку, що ЗМІ переважно використовують перифрази для вироблення власного, неповторного стилю (щоб яскраво вирізнитися серед конкурентів), увиразнення, надання матеріалам експресивності, емоційності. Частотність і регулярність вживання перифрази з часом призводить до того, що вони набувають ознак, властивих фразеологізмам: відтворюваність, стійкість у складі й структурі, фіксоване становище компонентів. Виробилися навіть класичні варіанти на зразок: *четверта влада* (засоби масової інформації), *красне письменство* (поети), *люди в білих халатах* (лікарі), *чорне золото* (кам'яне вугілля, нафта), *майстри шкіряних рукавичок* (боксери), *акули пера* (журналісти) та ін.

Прийом перифразування має давню історію вживання в художньо-поетичному мовленні: *Каменярь* — І. Франко, *сонцепоклонник* — М. Коцюбинський, *Кобзар* — Т. Шевченко та інші. Однак поступово перифрази стали досить активно використовуватися в публіцистиці, посідаючи чільне місце серед ефективних прийомів творення газетної експресії. У тексті вони більш образні, незвичайні, що особливо помітно на фоні нейтральних слів. Поєднання експресії і стандарту — хара-

ктерна риса публіцистичного мовлення, а перифраза, окрім здатності посилити виразність тексту, дієвість вислову, може виконувати й шаблонізуючу функцію.

Появу перифраз провокують екстралінгвальні фактори, що впливають і на авторів, і на реципієнтів – різноманітні події політичного, економічного, суспільного, культурного життя: виборча кампанія, формування бюджету країни, участь у концерті, офіційні чи неофіційні візити, гучний судовий процес, екологічна катастрофа та інше. Позитивне чи негативне ставлення до цих подій та людей, які беруть у них безпосередню участь, має значення для творення перифраз.

Сьогодні у мові ЗМІ помітно виражена зміна соціальної оцінності з нейтрально-позитивної (цього вимагав тоталітарний режим) до негативної (наслідок демократизації мас-медіа). Це явище виразно засвідчують газетні перифрази у виданнях різних років, пор: *свят окомуністичної праці* (суботник) і *каламутн апора реформ, жорстока прелюдія до Апокаліпсису* (сучасна політична ситуація в країні). Однозначно негативних перифраз, які мали місце за радянських часів (*навіжений фюрер, пес війни*) у сучасних заголовках україномовних ЗМІ практично не спостерігається. Однак натомість ми можемо бачити перифрази-антропоніми, які містять приховану негативну характеристику або іронічний підтекст: *сірий кардинал секретаріату президента, акула горілкового бізнесу, головний МНСівець країни*. Нанегативний, іронічно-саркастичний оцінці перифрастичних висловів у мові сучасних друкованих видань наголошує О. Андрейченко [3, с. 9].

Однак більшість перифраз на позначення відомих осіб мають заздалегідь позитивну характеристику: *золотий голос України, королева кіноекрану, легенда краю*. Наслідуючи вимоги комунікативного етикету, перифрази служать засобом досягнення більшої благозвучності мови, відволікають увагу реципієнта від негативних сторін предмета мовлення і сприяють облагороджуванню його у сприйнятті читачем. Перифрази-антропоніми сучасного журналістського дискурсу не можна назвати унікальними, вони швидше універсальні. Виникнення перифраз можна пов'язати з характером вихідного образу та чіткістю переносного значення, із специфікою засобу вираження і різними супутніми асоціаціями. В заголовках засобів масової інформації, як і в текстах ЗМІ, можна виділити кілька популярних і продуктивних моделей творення таких перифраз. *Королева / король – сцени, римейків, подіуму, серцеце, джазу; король – нафтовий, горілчаний, шаховий, автомобільний. Майстер – шаблі, м'яча, пензля. Зірка – естради, політики, футболу; суперзірка, мегазірка, зірка першої величини. Залізна леді – грузинської, української політики, кіно, телебачення тощо.*

Особливу увагу мовознавців привертають фразеологічні одиниці й перифрастичні вислови, що образно представляють реалії з політичного життя суспільства. Незаперечним є факт, що політика – одна з найбільш обговорюваних тем у різних суспільних колах. Це підтверджується

й тим, що провідні видання свої перші сторінки відводять для висвітлення політичних новин.

Перифрази належать до постійних і невичерпних засобів оновлення лексичного складу газети і збагачення її зображальних ресурсів. Як зазначає Д. П. Вовчок, «окрім основної образно-характеризувальної функції, перифраза виконує у газетіше три важливі функції: стилетвірну, нормативно-стилістичну та функцію економного висловлювання» [4, с. 227].

Список використаної літератури:

1. Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика / А. К. Мойсієнко, О. В. Бас-Кононенко та ін.; за ред. А. К. Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — Знання, 2013. — 340 с.
2. Пономарів О. Стилістика сучасної української мови: Підруч. — К., 2000. — 248 с.
3. Андрейченко О. І. Лексико-фразеологічна основа текстів політичних дискусій (на матеріалі української преси кінця XX — початку XIX століття): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ін-т укр. Мови НАН України. — К., 2006. — 24 с.
4. Вовчок Д. П. «Экономическая» функция газетных метафорических парфраз / Д. П. Вовчок // Исследования по стилистике. — № 4. — С. 225—234.

ДУБРОВА Н. І.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
старший викладач кафедри прикладної лінгвістики

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ МОВИ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА

Мова як першооснова формування національної правничої системи безпосередньо впливає на процеси правоутворення та законотворення. Матеріалізація закону та набрання ним чинності відбувається саме через втілення правової ідеї в мовну форму. Для регулювання будь-яких суспільних відносин право має отримати формалізуватися саме через мовне вираження [2, с. 3].

Юридичне функціонування мови визначається низкою факторів як лінгвістичного, так і екстралінгвістичного порядку [3, с. 96].

На сучасному етапі політичного, суспільного та економічного розвитку України адаптація національного законодавства до норм права ЄС має особливу значущість та актуальність, оскільки з цим процесом пов'язане не тільки створення відповідної правової бази для майбутнього вступу до ЄС, а й досягнення інших важливих для нашої держави цілей [4, с. 130].